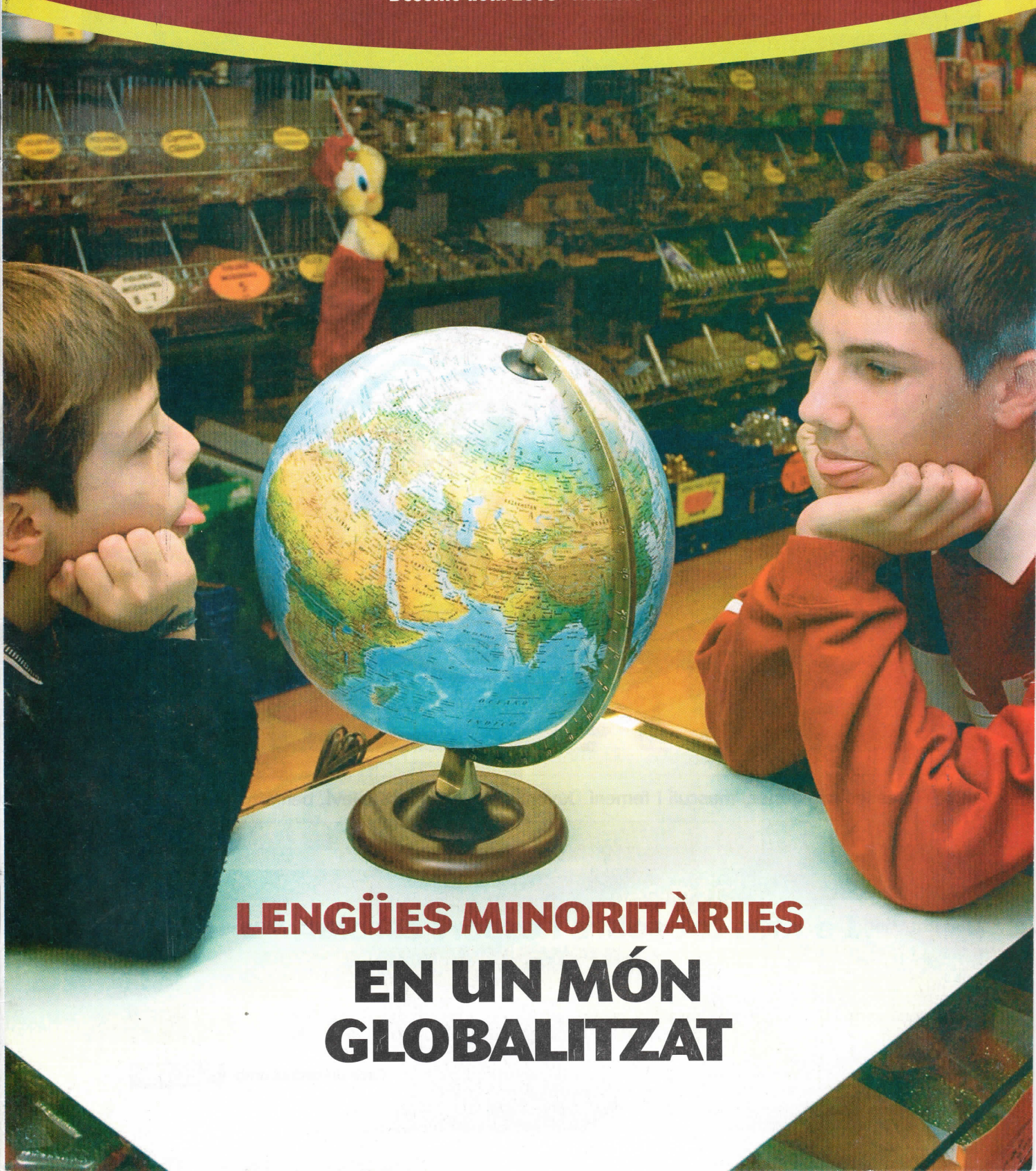

ARANathDIA

Deseme deth 2005 · Numerò 0

LENGÜES MINORITÀRIES
EN UN MÓN
GLOBALITZAT

esport base

Els comentaris, els resultats, les classificacions,
el calendari, les promeses...

Futbol,
Bàsquet,
Futbol Sala,
Vòlei,
Handbol,
Hoquei,
Rugbi,
Ciclisme,
Bitlles,
Escacs,
Tennis de Taula,
Natació,
Atletisme,
Cros,
Orientació,
Gimnàstica,
Bàdminton.

Totes les categories, masculí i femení. Juvenil, cadet, infantil, aleví, benjamí, veterans...

I a més tot sobre l'esport escolar. ←

Cada divendres amb **SEGRE**

4

Lengües.

Pensam qu'en un estat non se parle sonque ua lengua. Mès non ei atau.

per Aitor Carrera

16

Immigración

capvire eth mapa lingüistic de Catalonha, a on se parlen 300 lengües.

per A.Sàez

18

Entrevista.

Jusèp Loís Sans ei eth responsable dera politica lingüistica d'Aran.

per A.Sàez

Ua petita contribucion ara consolidacion social der aranés

Era aparicion d'Aran ath Dia ei ua contribucion, modèsta mès bric menspredable, deth Grop Segre ara normalizacion der emplec der aranés enter es ciutadans de parla occitana e ua colaboracion a qu'er univèrs de parlants en aranés se vage agranint. Èm deuant d'un corròp d'oportunitats istoriques entara consolidacion des miejans de comunicacion en lengües minoritàries. Era ràdio e era television, especialment era TDT, auràn un ròtle fòrça important en un futur non guaire luenh. Dilhèu eth prètzhèt mès dificil, pr'amor dera tendéncia creishent des naues generacions a deishar de liéger revistes, ei entàs miejans escrits. De totes manères, aguesta ei era nòsta forma de díder que credem en futur d'Aran e dera sua cultura.

21

Puzzle.

En món se parlen ues 6.000 lengües. Era màger part son menaçades.

per Enric Llurda

25

Entrevista.

Carme Junyent parle dera importància de conservar era lengua autoctòna.

per A.Sàez

28

Ribagorçan.

Un domèni lingüistic marcat pera pètra de poblacion e pera crisi.

per Jordi Suïls

ARANath**DIA**

EDITE DIARI SEGRE, S.L.U. DEPÒSIT LEGAL: L-1160-05. PRESIDENT: ROBERT SERENTILL UTGÉS. DIRECTOR EXECUTIU: JUAN CAL SÁNCHEZ. COORDINE: ANNA SÀEZ MATEU. MAQUETACION: ANNA BARCALA SIRVENT. IMPRESSION: DIARI SEGRE, S.L.U.

COLLABOREN EN AGUEST NUMERÒ: AITOR CARRERA, ENRIC LLURDA, JORDI SUÏLS, JOANPERE MASSANA E MARIA MONGE (TRADUCCION)

Lengües

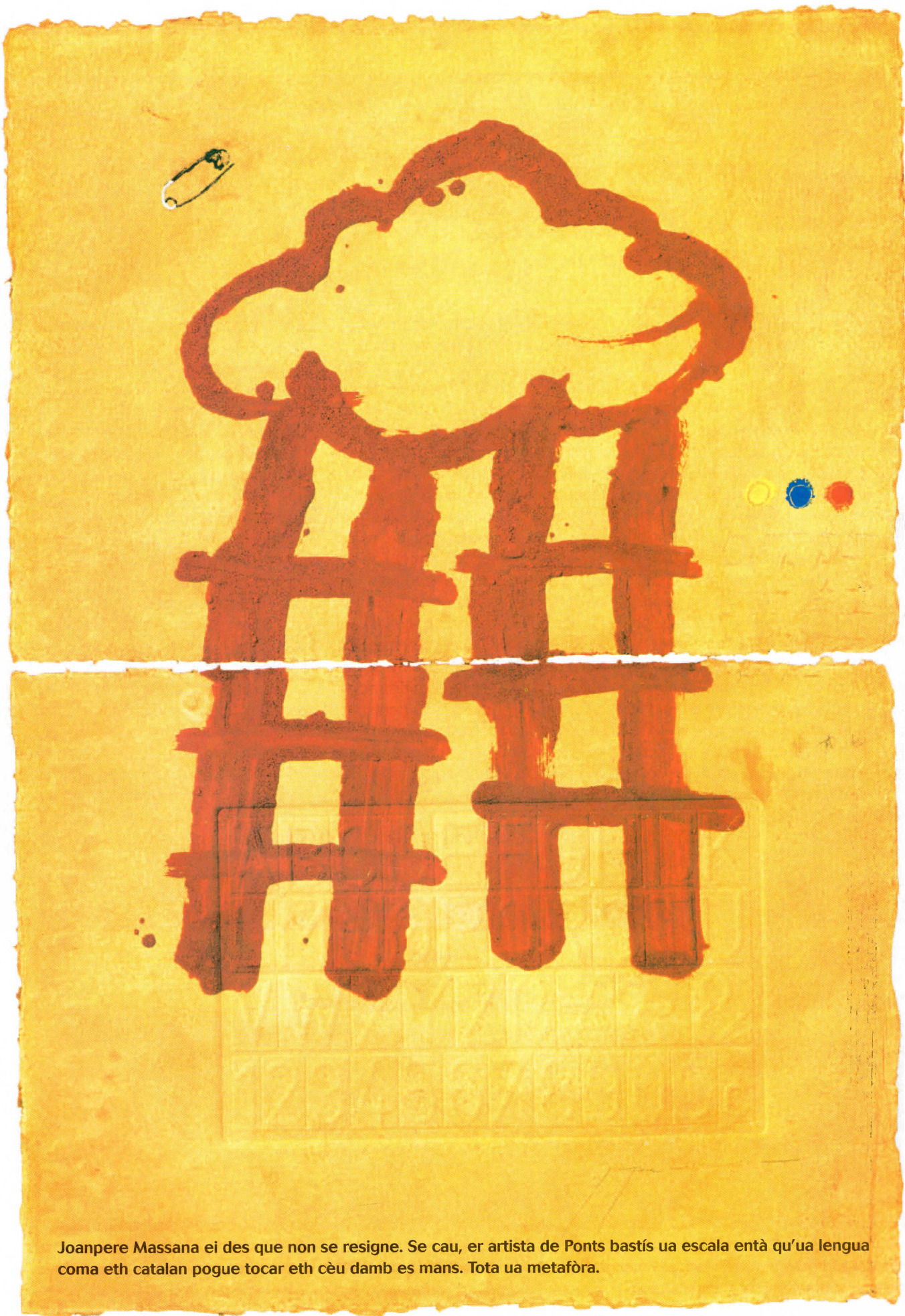
ERA LENGUA OCCITANA: QU'AUANÇAM

per **Aitor Carrera**

Professor de lengua e lingüística occitanes
ena Universitat de Lhèida

FOTOS: ARXIU SEGRE

Lengües e estats: eth cas francés. Plan soent que pensam qu'en un estat non se parle sonque ua lengua. Mès non ei atau. Çò de mès normau qu'ei eth plurilingüisme. Non ei cap vertat, donques, qu'en Estat francés non se parle qu'eth francés. Ath costat d'aquera lengua, que n'i a fòrça mès. Ua d'eres, er occitan: era principau minoritat lingüística der exagòne, era segona de tota era Union Europèa, era lengua que tanben se ten ena Val d'Aran.

Joanpere Massana ei des que non se resigne. Se cau, er artista de Ponts bastís ua escala entà qu'ua lengua coma eth catalan pogue tocar eth cèu damb es mans. Tota ua metafòra.

Is e demanèssim se qué se parle en Itàlia, que n'í aurie un pialèr que diderien qu'er italian. Es madeishi que, se reproduíssem era operacion damb Grècia, diderien qu'eth grèc. E damb Dinamarca, eth danés. E damb Belgica, eth bèlga, encara que non i age cap de lengua bèlga. Qu'ei un problèma d'identificacion des tèrmes des estats damb es tèrmes des lengües. Qu'ei un problèma d'aquera vision –radicaments erronèa– consistenta a pensar qu'en cada administracion estatau non se parle qu'ua varietat lingüística.

Se revisam era carta continentau e non tiem en compde qu'es lengües territoriaus (pas es que son arribades recentaments, donques, a traùes de fenomèns migratòris), que vam a veir qu'en Itàlia, en Grècia, en Dinamarca o en Belgica non se i parle ua soleta lengua, mès diuèrses. En Itàlia, per exemple, ath delà des tres grops lin-

güistics italians (er italian deth nòrd, eth deth sud e eth toscan), i a parlants de sard, de catalan, d'alemand, de reto-romanic, d'albanés, d'esloven, de serbocroat o de grèc. En Grècia, de romanés, un aute còp d'albanés, de macedòni, de romanés o de turc. En Dinamarca, ath delà deth danés que i a tanben er alemand, talaments com en *land* vesin i a parlants d'alemand, mès tanben de danés. En Belgica, es espacis territoriaus de francés, de neerlandés e d'alemand son plan ben definidi. Çò de mès corrent, donc, en Euròpa qu'ei qu'es estats agen diuèrsi territòris damb lengües diferentes dera oficiau, e eth plurilingüisme ath laguens d'ua madeisha administracion. Es estats a on tradicionaments non se i parle qu'ua soleta lengua son mès-lèu pòqui. Lèu non n'í a que un que coïncidisque damb aquera descripcion: Islàndia.

Er Estat francés non ei cap d'excepcion en contèxte continentau.

Qu'ei vertat: en Estat francés que se i parle francés. Que se i parle *sustot* francés, mès *pas sonque* francés. Que n'í a pro de revisar –un aute còp– ua carta lingüística entà vedéc: ath delà deth francés, que i a un arramat de lengües mès que campen per diuèrsi endrets dera geografia estatau. Encara qu'eth segon article dera constitucion francesa digue qu'era lengua dera republica ei eth francés, qu'existís mès de mieja dotzea de lengües conegudes en diuèrsi territòris ben abans qu'eth francés i arribèsse (e era sua arribada, per cèrt, qu'a estat recent ena majoritat d'aqueri endrets, aumens en carrèr). Era lengua catalana, per exemple, qu'ei parlada lèu en tot eth departament des Pirenèus Orientals, ena Catalonha deth Nòrd, exceptat dera comarca dera Fenolheda o de quauqui punts ath nòrd deth Rosselhon. Ua partida des Pirenèus Atlantics, en aute extrèm dera cadea, qu'a eth basc coma lengua pròpria. Ena façada at-

En Aragon conviuèn tres lengües maugrat que non en egalitat de condicions: es pintades a favor e en contra deth catalan son abituales.

Era tradicionau amassada en pòrt de Salau reivindique ues melhors comunicacions enter Catalonha e Occitània.

lantica, en aquera famosa zòna a on i auie eth famós vilatjòt poblat per galleses irreductibles, qu'existís era lengua bretona: celtica, curiosaments com es galleses, mès importada des Isles Britaniques ara i a mès de mila ans. Deth costat orientau der Estat francés, que i a expressions locals de germanic enes endrets que tèrmien damb era República Alemanda. E, encara, tot ath torn de Lion, qu'existís eth francoprovençau, ua varietat que se pòt tanben entèner en ua partida de Suïssa o en Aòsta, ja laguens dera Re-

publica Italiana. En departament francés deth Nòrd, ena tèrme damb Belgica, que i a encara eth neerlandés, que parlen era mitat des bèlgues e era majoritat des olandesi.

ERA LENGUA OCCITANA: BRÈU DESCRIPCION

Lengües romaniques, lengües germàniques, madeish ua lengua celtica e, encara, ua auta d'origina desconeguda. Era diuersitat lingüistica territoriau der Estat francés qu'ei notabla. E que se complete damb ua auta va-

rietat: era lengua occitana, tanben coneguda damb eth nòm de Lengua d'Òc: era madeisha lengua que se parle ena Val d'Aran, a on ei soent etiquetada damb era denominacion *aranés*, e tanben era madeisha lengua que quauqu'uns an istoricaments aplegat *lengua romana* o ben *lemosin* o *provençau*, qu'estrictaments non son arren mès que dialèctes occitans, respectivaments eth dera zòna de Lemòtges e eth de Provença. A diferéncia des autes lengües qu'auem nomenat adès, era lengua occitana non

SÈGLE XIII

Dempús qu'eth Reiaume de França s'annexionèsse ua partida d'Occitània en sègle XIII damb eth

pretèxte der extermini deth catarisme, eth francés comencèc a èster present en domeni lingüistic occitan.

Eth francés ei era unica lengua visibla enes carrèrs de França.

Jacques Chirac e eth rei Joan Carles, dus caps d'Estat entà Occitània.

ei cap ua varietat parlada en un departament o en uns pòqui departaments francesi, mès en mès d'ua trenta.

Er espaci geografic dera lengua occitana qu'arrepresente, apuprès, ua tresau part der Estat francés, pr'amor qu'ei parlat des Aups denquiath Pirenèu, e der Atlantic denquiara Mar Mediterranenca. Peth nòrd, eth territòri dera lengua occitana qu'aucupe ua bèra partida deth departament dera Gironda: eth de Bordèu. Era sua tèrme tradicionau damb era lengua francesa, en tot partir der Atlantic de cap ar èst, va entath nòrd. Que son occitanes es zònes de Lemòtges e de Clarmont d'Auvèrnha (vila coneguda oficiauaments damb era denominacion *Clarmont-Ferrand*). De cap ar èst, era limita que se'n va tath sud. Ja son franco-provençaus Lion, St-Etienne e Grenoble, mès lo Puèi, Valença, Gap e Briançon qu'apartien encara ath domeni lingüistic occitan. Se trauessam era termièra estatau, era lengua occitana que contunhe en administracion italiana, tot ath long d'ua quinzea de valades aupines e d'auti vilatjòts propèrs distribuïts pes províncies de Torin, de Coni e d'Impèria. Er occitan, donc, que va de Bardonescha (ath sud-oèst d'Aòsta) denquia Briga Auta e Oliveta, mès enjós dera localitat piemontesa de Limon. Mès encara i a bèri endrets occitanoparlants lonh deth territòri constitutiu dera lengua. Se deisham de costat eth cas de Sent Eutròpi (un punt lemosin en domeni francés, ena Charenta), era isla occitana mès famosa qu'ei era localitat dera Gàrdia Piemontesa, que non ei pas plaçada en Piemont mès en Calàbria, ena província de Cosenza. Ara i a cent ans, er occitan qu'ère encara parlat en quaquai endrets alemands dera zòna de

TRES ESTATS DIFERENTI

Era occitana qu'ei ua lengua parlada en tres estats diferenti: eth francés, er italian e er espanhòl (Val d'Aran,

Occitània grana, Valades). Qu'ei era prumèra minoritat lingüística der Estat francés.

Eth País Basc Francés e era Catalonha Nòrd tanben reivindiquen es sòns drets istorics en ua França monolitica.

Württemberg. E sembla que tanben se parlèc en quauqui endrets des ancianes colonias espanhòles, a on siguec exportat per quauques familhas araneses.

En Estat francés, segon çò que viem de diboishar, que son occitanes viles talaments conegudes coma Tarba, Pau, Baiona —massa soent catalogada erroneaments de *basco-francesa* per quauqui miejans de comunicacion— Rodès, Tolosa, Foish, Montpelhièr, Avinhon, Marselha o Niça. Era estienguda territoriau dera

lengua occitana, per tant, qu'ei arremarcabla. Eth sòn perimètre territoriau, ath delà, que pòt èster fixat damb absoluta precision, a maugrat qu'era transicion de cap ath francés, de cap ath francoprovençau o madeish —ena zòna roselhonesa— de cap ath catalan siguel talaments graduau que pogue arribar a vier lèu imperceptibla en quauqui endrets. Autaments, çò qu'ei malaisit qu'ei de carcular de manèra exacta se guaires personas tien diàriaments era lengua occitana.

Non ei cap per azard qu'er Estat

francés non s'ei jamès interessat a fixar es quantitats de parlants des lengües que se parlen en sòn territori a trauès d'un sondatge a nivèu estatau. Çò de solet qu'auem, denquia ara, que son sondatges parciaus (pas oficials, per un aute costat) en quauques regions que contien departaments occitans: ena d'Aquitània, que corbís era partida atlantica d'Occitània, e ena de Lengadòc-Rosselhon, qu'agrope uns quanti catalans e fòrça mès occitans e qu'ei ué tristaments coneguda per que quauque politic la volie batiar

Eth torisme a transformat radicalment era realitat socioculturalau, economica e lingüística dera Val d'Aran.

CATALONHA

E, encara ué, que i a zònes occitanes administrativament estacades a Catalonha: era Fenolhedra ara

Catalonha deth Nòrd, per exemple; o, sustot, era Val d'Aran ath Principat de Catalonha.

damb eth pertinent e penitent nòm de *Septimània*. S'exportam es percentatges d'aqueres zònes a tot er ensemble occitan, que podem imaginar qu'enes nòsti dies son, sus ua poblacion totau de quinze milions, apuprès tres milions de persones es que tien cada dia era lengua occitana. I a cent ans, es parlants d'occitan qu'èren dètz milions de persones. Mès, a maugrat dera pèrta d'usatgèrs, der avielhiment e dera dispersion territoriala característica der ensemble d'occitanofònes, eth pes demografic dera lengua occitana qu'ei encara pro important en aguest començament deth sègle XXI.

Era occitana qu'ei ua lengua parlada en tres estats diferents: eth francés, er italian e er espanhòl (Val d'Aran, Occitània grana, Valades). Qu'ei era prumèra minoritat lingüística der Estat francés, tant en territòri com en parlants: non i a cap d'auta lengua que si gue parlada en ua estenguda tan grana, ne per tanta gent, ath laguens der exagòne. E qu'ei era segona dera Union Europèa. Era prumèra qu'ei eth catalan, damb es sòns dètz (o onze, o ueit, segon er optimisme de cada un) milions. Era segona, er occitan, damb tres. Era lengua occitana, donc, qu'ei mès parlada que d'outes varietats lingüístiques europèes minorizadas fòrça mès conegudes, com eth galhèc, eth sard, eth breton, eth còrs, eth basc, eth galés, eth frison o eth friolan. Mès qu'ei tanben mès parlada que lengües que pòden èster oficials en quauqui estats deth continent: eth leton, er eslovèn, er estonian, er irlandés, eth luxemborgués o eth maltés.

Prumèra minoritat lingüística der Estat francés, segona dera Union Europèa: mès aquerò tanpòc non signifie qu'age cap d'arreconeishença oficiala per part des autoritats de Pa-

Tradicionau desfilat en encastre dera Hèsta Nacionau d'Aran.

rís. Oficialaments, er occitan qu'ei in-existent. Encara ué ei mau digerit pes institucions d'un estat que probablaments demorarà registrat ena istòria com un des mès centralistes d'Euròpa e un des mès traumatizadi —ath costat de Grècia— pera sua diuersitat lingüística.

Dempús qu'eth Reiaume de França s'annexionèsse ua partida d'Occitània en sègle XIII damb eth pretèxe der extermini deth catarisme, eth francés comencèc a èster present en domeni lingüistic occitan. Mès atencion: era preséncia deth francés qu'ère lèu estric-

taments escrita e formau. Que cau parlar d'ua situacion de diglòssia pendent un temps des bèri, a on er occitan ère era lengua dera majoritat dera poblacion, des classes populars, e eth francés per ua minoria elitista. Atau que contunhèc dempús der edicte de Villers-Cotterêts, de 1539, qu'imposèc eth francés enes actes oficials. E atau que siguec lèu denquiath sègle XX, enes endrets incorporadi ar Estat francés tardiament (Biarn en atge modèrne; Niça i a mens de cent cinquanta ans) e en toti es auti.

Pendent eth sègle XIX, damb era

LENGUA VIUA

Er occitan non ei cap mòrt, ne tanpòc en va cap a èster enes tempsi que vien. Totun, que cau insistir

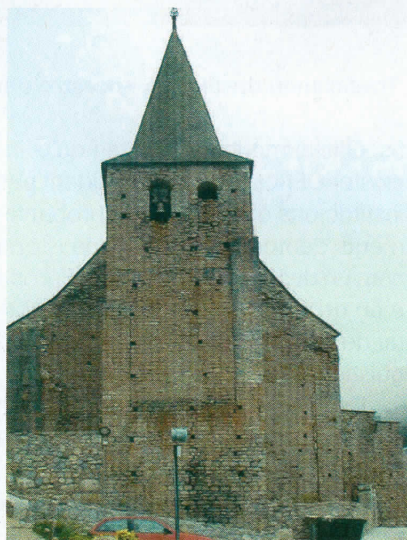
que parlam d'ua lengua viua. Ua lengua que contunhe a èster parlada per milions de persones.

revolucion industriau, era escolarizacion de masses, era expansion dera escolarizacion en francés e eth desvolopament des comunicacions, era preséncia social dera lengua occitana que comencèc a amendir. Mès non ei qu'en sègle XX qu'eth procès de substitucion, de fagocitacion, peth francés met en perill eth futur der occitan. Qu'ei alavetz que se consolide era dependéncia occitana des tèrres pròpriaments franceses, es deth nòrd. Que se promò era coesion estatau damb er argument dera luta contra er enemic exterior durant es conflictes bellics. Que se desoccitanizen de mànera malaisidaments reversibla es vilas occitanes. Que se reduís era cultura occitana ara folclorizacion. Que se generalize era *vergonha* de parlar un *patuès*, ua varietat lingüística sense prestigi, que teoricaments non servirie qu'entà comunicar-se en nivèu locau.

Qu'ei precisaments en sègle XX que i a un trincament ena transmission generacionau dera lengua occitana. Que fòrça pairs dèishen de parlar occitan as sòns hilhs perque pensen que les van a millhorar era vida se les transmeten eth francés. Que se passe, com auem vist, de dètz milions de parlants a tres. D'ua lengua parlada pera majoritat dera poblacion occitana a ua lengua que ten sonque ua de cada cinc o sies persones, que non la parlen qu'en un entorn familhau o amicau e que probablaments non considèren qu'aquerò que parlen sigue ua lengua mès un lenguatge locau sense guaira valor. Donc, qu'ei en sègle XX que se consolide un vielh projècte des institucions franceses, des republicanas mès tanben des monarquiques anteriores: era identificacion der estat damb ua soleta lengua, eth francés.

Eth tunèl de Vielha evitèc qu'era Aran passèsse mesi isolada de Catalonha.

Era glèsia de Tredòs ei un simbèu.

Qu'ei damb era Republica qu'era lengua reiau, per tant, arribè denquiath darrèr cornèr der estat. Damb eth cambi de regim politic, que cambièren un pialèr de causes, mès pas era imposicion d'ua lengua entà omogeïzar tot er estat.

Ué, gràcies ara iniciativa deth moviment occitanista, era lengua occitana qu'ei ensenhada opcionalments en quauques escòles publicas dera Occitània grana, e qu'ei presenta en un hialat d'escòles privades aperades Calandretes, que tien parallèlaments eth francés e er occitan. Qu'existís un CAPES entàs professors d'occitan, com entà d'autes disciplinas. Tanben quauqui espacis limitats enes miejans de comunicacion, e encara quauques

15.000 PERSONES EN CARCASSONA

I a dus mesi, era lengua senhorejaue es prumèras pagines dera majoritat des diaris editats en Occitània

dempús que 15.000 personas en demanèssen era oficializacion en Carcassona.

Gran hèsta celebrada er an 2000 entara defensa dera lengua occitana.

ràdios locals e quauqui setmanèrs en lengua occitana. Tot qu'ei claraments insufisent, evidentaments. Mès er occitan non ei cap mòrt, ne tanpòc en va cap a èster enes tempsi que vien.

QUIN FUTUR?

Er occitanista catalan Jordi Ventura que didie en rapòrt a Occitània çò que seguís: "en cap altre país no és possible de veure un exemple més clar d'una civilització ofegada per una altra". Era afirmacion qu'ei dilhèu exagerada, pr'amor que i a cassi d'exterminis lingüistics que passen pera desaparicion fisica des sòns parlants, çò que non s'ei produït en cas occitan. Mès ben: que cau convier qu'era si-

tuacion dera lengua ei delicada dempús dera politica amiada pes intitucions franceses. Totun, que cau insistir que parlam d'ua lengua viuva. Ua lengua que, a maugrat que sigue malaisida d'entèner pes carrèrs des viles occitanes, contunhe a èster parlada per millions de personas. D'ua lengua qu'ei pas sonque tenguda per ua militància occitanista generauments joena, mès qu'ei eth veïcule d'ua creacion literària de qualitat e quantitativaments abundant, cada còp mès revirada a d'outes lengües e, concrètaments, ath catalan. D'ua lengua qu'ei arrecuperada pes hilhs d'aqueri que ja non l'arreceberen des sòns pairs. D'ua lengua que ven d'èster efectivaments oficiau ena Val d'Aran enes darrèrs decènnis,

e que tanben en va a èster enes Valades occitanes, a on se son declaradi oficiauments de minoria occitana vilatges qu'auien perdut er occitan i a mès d'un sègle. D'ua lengua que, i a dus mesi, senhorejaue es prumèras pagines dera majoritat des diaris editats en Occitània dempús que 15.000 personas en demanèssen era oficializacion en Carcassona. D'ua lengua que, a maugrat de non èster oficiau en Estat francés, qu'ei presenta enes estudis universitaris (en Lhèida, per exemple: non cau cap anar guaire lonh), a on centees d'estudiants de tot eth mon la vòlen apréner a parlar o la vòlen estudiar científicaments.

Quauqu'uns, quan parlen der aranés, qu'ac hèn coma se siguesse ua

sòrta de fòssile: quauquarren d'es-tranh, d'exceptonau, qu'a demorat acornerat en ua petita vath pirenenca e que non servís tà comunicar qu'en aquera vath pirenenca. Mès era realitat qu'ei ua auta. Era realitat ei qu'er aranes non ei cap arren mès qu'ua expression territorial d'ua lengua que se parle de Lemòtges denquia Narbona, de Bordèu denquia Niça, e tanben en ua quinzea de vaths aupines administrativaments italianes. Ua lengua que, pendent aquera epòca der atge miejan qu'apartenguec as trobadors, usèren gent d'auti païsi entà hèr es sues composicions literàries. Que dèc un prèmi Nobèl coma Frederic Mistral, eth gran poèta occitan, per exemple, ara i a un sègle. Ua lengua que non ei cap simplaments patrimòni des occitans, siguen aranesi, dera Occitània grana o des vaths piemonteses, mès qu'ei dirèctaments de toti es europèus e, particularaments, des catalans, tant per arrasons istoriques coma per arrasons administratives. Pendent un temps des bèri, er occitan (o aumens ua lengua estandard occitanocatalana) siguec era lengua literària des catalans. E, encara ué, que i a zònes occitanes administrativament estacades a Catalonha: era Fenolheda ara Catalonha deth Nòrd, per exemple; o, sustot, era Val d'Aran ath Principat de Catalonha.

Que n'í a —e qu'ei plan legitim— que se mobilizen entà salvar ua espècia animau que sonque existís en aute cap deth mon. E qu'ac hèn en nòm dera diuersitat. Donques salvar ua lengua, hèr-la a vier normau en sòn territòri (coma n'ère bèth temps a), tanben ei ua defensa dera diuersitat. Perque cada lengua que morís, cada lengua que desapareish, que hè tanben a desaparèisher e a morir damb era

Convocatòria d'ua manifestacion en Carcassona.

ua determinada vision e catalogacion deth mon. Segontes çò que diden es qu'ac an compdat, era majoritat des lengües deth planeta van malerosaments a morir pendent eth sègle XXI. Depen de nosati que, entre aqueres defuncions, non i age era dera lengua occitana. Era decision finau que va a èster en carrèr, enes situacions quotidianes, ena comunicacion orau diària. Qu'ei per aquerò qu'ei importanta era actuacion e era fidelitat lingüistica de toti es occitanoparlants en totes es situacions diàries. Mès tanben son importants d'auti nivèus, que incidissen

finalments enes comunicacions quotidianes que parlàuem. Ué, per exemple, que mos podem felicitar d'estrear ua auta publicacion en lengua occitana. Mos podem felicitar qu'era lengua dèishe d'èster marginau o lèu inexistenta en airau des miejans de comunicacion d'aguest costat dera frontèra politica, e concrètaments en dera premsa escrita. Qu'ei un aute pas de cap ara normalizacion, solide. De cap a ua normalizacion qu'ei encara alonhada. Mès qu'iniciatives com era de ué, hèn a veir mès propèra. Qu'auançam.

ETH MAPA LINGÜISTIC

Era arribada d'immigrants de totes es parts deth món a cambiat radicaument eth mapa lingüistic deth

nomenat prumèr món, a on dejà ei abituau trapar pannèus de tota sòrta en lengües coma er arab o eth chinés.

ENTREVISTA

JUSÈP LOÍS SANS

MODERADAMENT OPTIMISTE. Jusèp Loís Sans ei eth responsable dera Politica Lingüistica dera Val d'Aran. Se mòstre moderadament optimiste damb eth futur der occitan. Açò ei vertat tostemp que Catalonha hèsque costat as aranesi entà conseguir arribar enquia Brusel-les maugrat París. Un gran repte peth deuant.

per Anna Sàez

“Er occitan a futur,
mès sonque se Catalonha
mos ajude”

Jusèp Loís Sans ei eth responsable dera Oficina de Foment e Ensenhament der Aranés deth Conselh Generau d'Aran. Capinaut deth “miracle”-en paraules sues- que supause qu'era lengua occitana age suberviscut maugrat es 800 ans de persecucion en França o ara dictadura franquista, se mòstre convençut que damb era complicitat de besonh de Catalonha, era lengua autoctòna dera Val d'Aran a futur. Mès Sans soslinhe que non se pòt baishar era garda. En un món cada viatge mès globalizat, ua cultura damb tan pòc pes demografic tostemp a es de pèrder. E açò qu'er occitan ei era lengua minoritària mès importanta d'Europa, pr'amor qu'en tot somar es abitants d'un costat e der aute dera frontèra, es parlants se compden per milions.

Eth Conselh Generau d'Aran a trespassades es competéncias en matèria de politica lingüistica. Se seguís eth modèu catalan o era Val d'Aran compde damb ua politica pròpria? Eth Conselh Generau d'Aran a es competéncias en matèria lingüistica a compdar dera aprovacion dera Lei

d'Aran de 1990. Dejà en 1991 s'amasen per prumèr còp eth Conselh Generau d'Aran damb es competéncias trespassades. De hèt, ua des rasons basiques entà posar tà deuant era lei d'Aran ère er arreconeishment per part de Catalonha de qu'era Val d'Aran auie ua personalitat istorica singulara, damb ua lengua e ua cultura pròpies, atau qu'ei normal qu'era responsabilitat des competéncias lingüistiques corresponesse ath Conselh Generau des deth principi. Mès açò non vò díder qu'enquia 1990 non s'hesse arren : des que i a democràcia que s'an organizat còrsi e s'an hèt activitats estacades ara difosion dera lengua occitana. Era mès importanta, sens dobte, ei era creacion en 1983 des normes ortografiques, a on i participèren filòlegs catalans e occitans tant deth costat francés coma d'Aran. Tanben conven remarcar tot çò que s'a desvolupat des dera escòla a compdar de 1978, quan se comencèc a dar classes en aranés. Tota aguesta activitat se promoiguie des des Conselhs Comarcaus de Montanha, era Junta de Bailes...ei a díder, des des administracions que dempús s'amassèren jos

eth Conselh Generau d'Aran. Auem anat a trigòssa dera normalisacion lingüistica de Catalonha. E açò non ei pas dolent, ath contrari. Èm un parçan plan petit e se non auesse estat pera sensibilitat de Catalonha non mos n'auessem gessut. Era psicologia catalana mos a hèt sénter capinauts dera nòsta singularitat, dera nòsta cultura e dera nòsta lengua. Auem reproduit en nòste territòri era identificacion de lengua e patria qu'auem vist en Catalonha.

Se'n Catalonha es pessimistes dejà hèn requièm pera lengua, quin ei eth futur der aranés?

Eth nòste problèma basic ei demografic. Damb sèt mil, ueit mil o nau mil persones non i a cap lengua que se sostengue per era madeisha. Non podem auer ua television pròpria. Non podem auer un Institut d'Estudis Aranesi o Occitans, non podem auer ua universitat pròpria...ei evident qu'auem ues limitacions, serie absurd nega'c. Ara ben, auem ua causa fòrça importanta, qu'ei er arreconeishment juridic gràcies ara sensibilitat qu'a auut Catalonha vers era Val d'Aran. Se vo-

lem subervíuer, auem de profiter que nosati auem votz pròpria entà anar a cercar es occitans der aute costat dera frontèra. Nosati èm pògui, mès damb es occitans de França èm lèu catorze milions de persones. Toti amassa auem era fòrça. Mès en França non i a sensibilitat ath respècte. Ath contrari. Era lengua occitana pòrte 800 ans de persecucion. E maugrat tot ei viua, un miracle. Mès açò non durarà entà tostemp e n'auem d'èster conscients. I a autant mainatges occitans escolarizats ena sua lengua autoctòna en França coma ena Val d'Aran. S'era actitud de França siguesse ua auta, seríem era minoria mès importanta d'Europa, mès açò non ei cap atau. Ath contrari. En er aute costat dera frontèra, non sonque era lengua ei perseguida, senon que se dividís. Eth poder francès hè que i agen sies regions dispaireas a on se parle occitan e totes van per liure.

Aran, maugrat es sues redusides dimensions ei eth modèu a seguir. David a guanhath era batalha a Goliath. Èm eth modèu a seguir, ei plan cert. Eth far d'Occitània. E sustot ara,

qu'auem estat capables de generar ua situacion sociala que hè que damb eth nau Estatut, er aranés pogue èster oficial en tota Catalonha. As occitans de França les revien incredible. Gràcies a Catalonha, er Occitan a mès arconceishment en Europa qu'eth qu'a en França, maugrat èster ua des lengües autoctònes d'aguest Estat. Es occitans se pòden adreçar en occitan en Brusel·les a traucers dera Val d'Aran.

I a familhes dera Franja de Ponent qu'escolarisen es sòns hilhs en poblacions catalanes vesies pera lengua. Açò passe en Aran damb occitans dera banda francesa?

Non, non, qué va. Hèm bèth intercambi, auem quauque escolan d'aranés que ven de França, mès portar es hilhs expressament pera lengua, non. Cau tier compde qu'es occitans, dempús de 800 ans d'amagar era cultura pròpria, an un grèu problèma psicològic, s'avergonhen dera sua lengua. A nosati abantes tanben mos passaue, mès ara mos en sentem capinauts, auem apostat peth modèu catalan. Mès ei plan normau qu'es occitans de França amaguen era sua lengua: eth

mes d'octubre de 2004 era Assemblèa Francesa presentèc un infòrme en qué se recomanaue as mairs franceses qu'auessen ua lengua mairala dispairea ara francesa, que parlèssen francès as sòns hilhs entà evitar qu'es mainatges acabèssen delinquent. Resulte incredible, mès açò passe.

Eth torisme a convertit era Val d'Aran en un important motor economic, mès ath madeish viatge, a transformat radicaument aguest territòri. Açò a afectat ara lengua?

E tant. Pera Val d'Aran passen mès d'un milion de toristes e, ath madeish viatge, i a un percentatge d'immigrants fòrça naut pr'amor que damb eth torisme s'an creat molti lòcs de treball en sector dera ostaleria o era construccion. E açò afecte. Mès encara que semble un miracle, er aranés non sonque se mantèn, senon qu'ei era prumèra lengua ena escòla, ena politica, ena administracion. Auem mès de cinquanta libres de tèxt, publicacions diuèrses... Açò non se hè pas solet. Trabalham molt entà qu'aguesti nauvenguts s'intègren e non desestabilisen era nòsta societat. Hèm corsí

ENTREVISTA

JUSÈP LOÍS SANS:

"EN FRANÇA ER OCCITAN EI UA LENGUA PERSEGUIDA PENDENT 800 ANS E MAUGRAT TOT EI VIUA, UN MIRACLE"

d'acuelhuda entà qu'es immigrants agen un accès més facil. Funcione fòrça ben, mès non podem baishar era garda. En Les, per exemple, er indèx d'immigrants ei deth 31%. En Vielha, deth 20%.

Era escolarizacion des mainatges se hè integralament en aranés. Era famosa immersion lingüística. Auetz aut problemes de pairs que non entenen qu'Aran age ua personalitat pròpria?

Portam mès de dètz ans de patz lingüística. Es pairs an entenut e an acceptat qu'Aran a ua lengua pròpria qu'an d'aprèner es sòns hilhs entà integrar-se plenament. Es mès complices son es catalans. I a molta empatia. Es catalans son es que mès s'interessan pes particularitats dera Val, es que mès estudien era lengua e l'utilisen. Tanben son es qu'ac an mès facil entà aprèner-la. Corominas didie

qu'er occitan e eth catalan son lengües bessoes. Tanben i a casi mès estonants, coma un notari qu'auérem, Vicenç Simó. Ère valencian e s'integrèc tant que non sonque estudièc es figures juridiques pròpies dera Val d'Aran, senon que redactaue es escritures en aranés. Era nòsta petitesa mos hè singulars. Eth prètzhet d'aguest notari hèc qu'es estadistiques se desaparèssen e qu'un 18% des tèxtes notariaus redactats ena Val d'Aran se hessen en aranés, mès deth doble qu'en catalan, que non arriben ath 7%. Clar que quan se n'anèc aguest notari es estadistiques queigueren en picat e ara es escritures en aranés representen eth 0%.

Coma vedetz eth futur?

Eth nòste futur passe per Occitània, açò ei indiscutible. Mès ath madeish viatge, passe per Catalonha. Sense Catalonha non podem arribar a Occità-

nia. Catalonha a d'assumir aguesta responsabilitat. Ei de justícia. Nosati solets non ac podem hèr, mès damb era ajuda de Catalonha se pòt daurir ua Casa de Promocion der Occitan, per exemple. Se Catalonha non mos posse a anar entà deuant, era nòsta cultura ei condemnada. E Catalonha non se'n pòt lauar es mans. Istorica-ment auem estat pòbles frairs. Occitània a ajudat a Catalonha en passat e ara s'a virat era trueita e èm nosati es qu'auem de besonh era fòrça des catalans. Se Catalonha ditz a Europa que cau mantier viu er occitan, alavetz auem futur. Se non, sò mès pessimiste. En er aute costat dera frontèra, i a universitats qu'ensenhen era lengua, mès ne tansevolhe i a ua normatiua ortografica unitària. I a fòrça mestres qu'en saben molt, mès qu'acabaràn en tot hèr mès mau que ben ara lengua, pr'amor que toti van per liure e se dividís en compdes d'amassar. Se pòt comparar, de bèra manèra, damb çò que passe entre Catalonha e València: i a blauèrs que vòlen accentuar es diferéncias, desseparar en compdes d'amassar.

Ei de besonh un nòm pròpri que cree marca, un de mediatic?

Plan segur. Ja mos shautarie que bèth music famós, entà méter un exemple, reivindiquèsse era nòsta lengua. Mès a còps se desbrembe qu'er occitan, er aranés, a ua istòria molt longa. Nosati neishem damb es trobadors. E aguesta literatura encara ei un modèu a seguir, ua referéncia entà d'autes cultures europees, maugrat actituds coma era deth sud França, a on ei egal que govèrne era dreita coma era esquèrra, tostemp se va en contra des lengües e cultures pròpies deth territòri.

6000 lengües

SONQUE ENTÀ UN MÓN

per Enric Lluorda

Director deth Departament d'Anglès e Lingüística dera UdL

FOTOS: AMADO FORROLLA/ARXIU

Eth darrèr mes de noveme se celebrèc en Lheida un cicle de conferències sus era diversitat lingüística damb eth nòm "6000 lengües sonque entà un món. Diversitat lingüística en un món globalizat". Er objectiu deth cicle consistie en explicar aspèctes tanhents ara gran riquesa lingüística mondial e reflexionar ath torn dera convenença dera sua preservacion. Era chifra de 6.000 lengües escuelhuda com a títol no pretenie èster exacta, en tot tier compde era impossibilitat de compdar damb exactitud es lengües parlades en món, senon que profitaue era fòrça expressiua d'un numerò redon, que soent s'utilise entà quantificar-ne eth nombre aproximat.

Possiblement, fòrça gent s'a formulat en bèth moment es següentes preguntes en çò que tanh ara convenença dera existència de tantes lengües: De qué servís que i agen 6.000 lengües en món s'era màger part dera gent sonque en parle ua o dues? Non mos enteneriem mielhor se toti ne parlèsem ues pògues? Non serie mès facil meter-mos toti d'acòrd entà parlar

DIVERSITAT EN UN MÓN GLOBALITZAT

Eth darrèr mes de noveme se celebrèc en Lhèida un cicle de conferéncias sus era diversitat lingüística

damb eth nòm "6000 lengües sonque entà un món. Diversitat lingüística en un món globalizat".

era madeisha lengua? En ua societat a on a viatges còste que s'entene qu'eth bilingüisme ei un fenomèn normau e tanben desirable, ei facil demanar-se entà qué cau preservar era diversitat lingüística deth nòste planeta. Coma resposta ad aquestes preguntes, vam a esgrimir quaques rasons entà comprèner quin sentit a era defensa dera diversitat lingüística e era existència des lengües nomenades minoritàries.

Plan soent s'expause era qüestion lingüística coma ua qüestion d'utilitat. Entà rebàter as defensors des lengües minoritàries se ditz qu'ua lengua non ei arren mès qu'un esturment entara comunicacion, e qu'entà comunicar-mos enter es persones ei mielhor compartir ua lengua comuna que mos permete desvolupar ligasons d'amistat e de confidança mutuala. Causalament, o dilhèu non tan casualament,

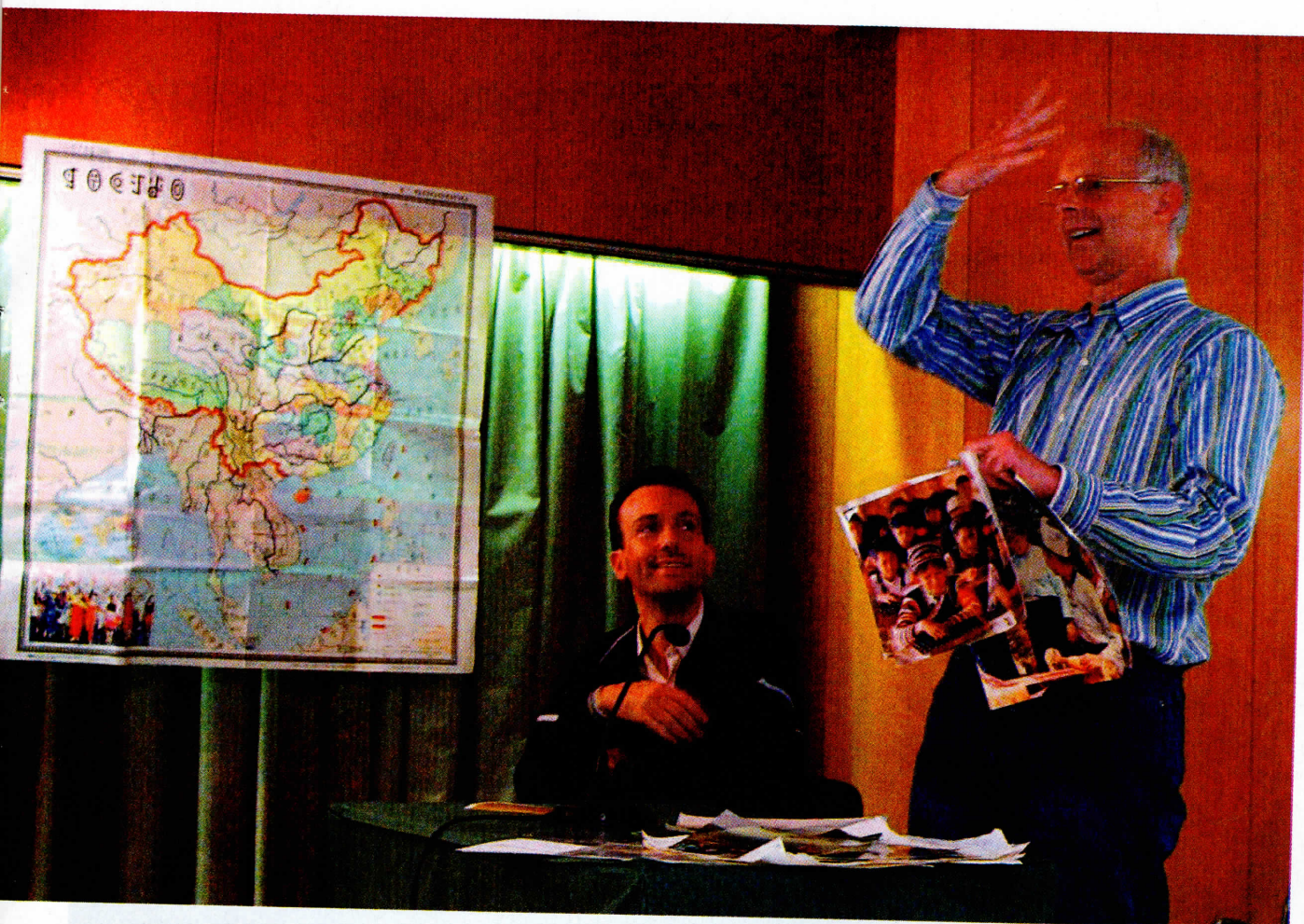
aguest argument s'emplegue tostemps ena madeisha direccion, ei a díder, lo utilisen es parlants dera lengua "fòrta" entà demanar as dera lengua "fèble" que renoncièn a parlar era sua lengua e que se passen ara des sòns interlocutors. Ua estratègia perversa s'auem en compde que quan aquesti parlants dera lengua "fòrta" s'an de comunicar damb parlants d'ua lengua encara mès fòrta e globau, coma per exemple er anglés, non defenen era convenença de sonque ua lengua se non qu'es sues prepauses se capviren en tot convertir-se en defensors dera pluralitat lingüística e deth dret des pòbles a protegir era sua lengua.

Era vertat ei qu'ena defensa des drets lingüistics, coma en d'auti aspèctes, i a fòrça distància. Era clau entà respóner ara qüestion de qué cau hèr damb es lengües minoritàries se trape en un des arguments defenuts per

Juan Carlos Moreno Cabrera, catedratic de lingüística dera Universitat Autònoma de Madrid e autor de diuersi libres, entre es quaus suberges eth títol "La dignidad e igualdad de las lenguas. Crítica de la discriminación lingüística". Eth professor Moreno afirma categoricament que totes es lengües son intrinsecament parières, e que per tant non i a cap lengua que sigue mès primitiua o mès auançada qu'ua auta, dera madeisha faïçon que non i a lengües mès adequades entà bèri airaus deth saber que d'outes. Sonque ei de besonh era voluntat des parlants entà hèr qu'ua lengua sigue adequada entà exprimir tot çò que se volgue exprimir. Mès, ath delà dera capacitat des lengües entà exprimir e transmèter quinsevolh tipe de coneishença, pensaments e sentiments, mos podem demanar s'ei realament de besonh qu'aguesti darrèrs s'expri-

En Africa se parle ua gran diversitat de lengües considerades minoritàries.

Conferència de Michael Prosser en Atenèu Popular de Ponent sus es lengües que se parlen ena China.

missen damb tanta varietat de lengües com i a en aguest món, e se non serie mèis util e practic que bèri aspèctes dera vida s'exprimisquen a traüers de sonque ua lengua compartida enter disparières personas e comunautats. Aguesta opcion lèu utopica poirie convertir-se en un mausòn se s'amiesse ara practica enquias darères consequéncias. Pr'amor qu'en definitiva çò important ei simplement comunicar un messatge damb independéncia dera lengua damb que se hè, tanben podem concludir qu'es disparières varietats dialectaus, atau coma es formes alternatiues d'exprimir un messatge en ua madeisha lengua no son de besonh e per tant son prescindibles. D'aguesta faiçon per exemple, dempús d'auer hèt un esfòrc fisic considerable, en compdes de d'èder, segontes ac requerisque era ocasion e era intencion concreta deth parlant, frases coma "sò cansat", "sò ago-

tat", "non pogui mèis", "sò mòrt", "sò petat", "non pogui ne damb era mia anima", eca mos auríem de conformar simplement sonque damb ua forma, que poirie èster, "sò cansat", damb tota era limitacion expressiua qu'açò comportarie.

En tot tornar ara pregunta de se cau auer tantes lengües, era respònsa ei estacada ath besonh uman d'expression damb formes e sons diuersi. Era expression dera naturalesa umana non pòt ne serà jamès omogènia, pr'amor qu'açò significarie encadiar çò que caracterize de forma mèis radicauc as umans, e les diferencie des autes espècies animaus: era capacitat d'articular eth lenguatge e de dar coeréncia ath pensament a traüers d'aguest lenguatge. En tot rebrembar eth món que mos presentaue George Orwell, en terrible modèu de societat descrit en 1984, era reduccion dera diversitat lingüística mondial ei ua ma-

nèra dirècta d'auançar entath mausòn orwellian deth pensament unic e era mancança totau deth respècte pera dignitat umana, expressada a traüers deth dret a diferir e d'exprimir-se de manèra liure. En d'autes paraules, se coma diden es psicolingüistes, lenguatge e pensament son intimament connectats, parlar sonque ua lengua poirie èster eth prumèr pas entath pensament unic.

Ei plan cert que dejà era Bíblia mos presentaue era diversitat lingüística coma ua malediccion divina, coma un puniment de Diu contra es umans excessivament capinauts d'eri madeishi ena bastissa dera Tor de Babel. Sense negar eth valor teologic qu'aguest fragment biblic pòt auer, pensam que dilhèu calerie tornar-lo a reformular de manèra qu'eth finau dera istòria si-guesse era benediccion divina dera raça umana exprimida damb eth present dera diversitat lingüística e era

ETH GIGANT ASIATIC

Semble que i a acòrd unaním en qué se desvelhe eth nomenat gigant asiatic. Mès, quina lengua parle era

China? Era respònsa ei plurau, coma dejà an manifestat es nombrosi immigrants chinesi que viuen en Catalonha.

Era expression dera naturalesa umana non pòt ne serà jamès omogènia.

multiplicitat de formes d'expression qu'aguesta compòrte, pr'amor qu'a trauèrs d'aguesta diversitat les serie mès facil as umans arribar a apropar-se ara infinitat de nuances dera naturalesa divina. Ac tornam a repetir, era diversitat non ei pas cap malediccion senon un present. Ei convenient de remarcar com n'ei d'inconcebible un món sonque damb ua espècie animau, maugrat qu'es umans soent sembla que volem er extermini de quinsevolh espècie disparièra ara nòsta. Dera madeisha manèra qu'ei inconcebible e absolutament indeseirable un món damb sonque ua lengua.

Mès aguesta apreciacion pera diversitat non ei incompatibla damb era

convenença d'èster competents en mès d'ua lengua estrangèra entà comunicar-mos damb personas d'auit lòcs. E tanpòc ei incompatibla damb era preponderància der anglés coma lengua escuelhuda d'estudi per part de parlants d'auit lengües pròpies. Tostemp qu'es nòstes lengües, era de cadaun e era de cada comunautat lingüística, siguen avalorades, respectades e promoigudes, ampliar es orizons comunicatius a trauèrs der aprenedissatge de diuerses lengües estrangèras significarà acréisher era riquesa dera que parlàuem. Aué en dia, er anglés ei sens dobte ua lengua que mos daurís fòrça pòrtes comunicatius damb eth món exterior, sense des-

meritar tanpòc es que mos pòden daurir d'auit lengües coma eth francés, er aleman, o eth chinés o eth japonés, en domènis geografics mès concrets. Era defensa des lengües minoritàries non pòt èster en conflicte damb er aprenedissatge de lengües estrangèras. Totun açò, era competència comunicatiua enes dites lengües majoritàries non pòt servir jamès de desencusa entà desencoratjar er aprenedissatge e er emplec des lengües minoritàries, pr'amor qu'agueses continuen en èster elements imprescindibles entara expression des identitats individuaus e collectives de cada parlant e dera sua comunautat lingüística.

ENTREVISTA

CARME JUNYENT

UNA MANÈRA DE VEIR ETH MÓN. Era importància d'ua lengua non s'avalore enquiara sua pèrda. Carme Junyent, expèrta en lengües minoritàries dera Universitat de Barcelona, advertís qu'ua lengua ei ua manèra de veir eth món. Sense aguest referent èm perdudi.

per Anna Sàez

FOTO: J.TORRES/DIARI DE BALEARS

“Ath long d'aguest sègle se pòt pèrder eth 90% des lengües”

Carme Junyent ei professora de lingüística dera Universitat de Barcelona e ei autora de libres coma *Les llengües d'Àfrica*, *Vida i mort de les llengües* o *Les llengües del món*. Des sòns estudis se despren qu'eth bilingüisme ei una fallacia en quau eth peish gran se minge eth petit. E quan ua lengua morís, non sonque se pèrd un patrimòni culturau, senon qu'ua comunautat demore orfanèla, sense referents. Carme Junyent assegure qu'es pòbles qu'an abandonat era sua lengua an acabat abocats ara marginalitat. Mès, an futur es lengües minoritàries o se tracte d'ua batalha perduda? Aquesta especialista advertís que pendent aguest sègle se perderàn un 90% des lengües que se parlen en món.

Deuant d'aguest panorama, era Val d'Aran poirà mantier viu er occitan? Francament, es aranesi ac an dificil, mès açò non vò díder que sigue impossible. Auem vist fòrça procesi de desaparicion de lengües, atau que n'auem d'aprèner. Es aranesi an de saber qué perderien s'abandonèssen era sua lengua. L'an de soenhar entà

preservar-la. Es lengües son acumulables, çò d'impossible ei anar entà un procès de bilingüisme social, pr'amor que non i subvieuu arrés. S'a comprovat qu'es membres d'ua comunautat que son realament bilingües ei perque parlen ues quaques lengües e disparières enter eres. Açò hè qu'era lengua deth grop sigue de besonh.

Ei a díder qu'era immigracion pòt jogar a favor des lengües minoritàries? A priori semble qu'a d'èster ath revèrs.

Òc. Eth catalan, per exemple, se trape en ua situacion delicada, mès ei vertat qu'era diversitat lingüística des naues migracions mos pòt ajudar fòrça. Per qué? Donques pr'amor qu'eth paisatge social a cambiat radicaument e ara ueit de cada cent persones que vieuen en Catalonha ja non an per qué conèisher eth castellan. Non cau que cambièm de lengua entà hèr-mos entèner. Aguest comportament aué en dia non a sentit. Era lengua deth grop ei era catalana. S'es parlants assumim aguesta idia evitaram accentuar un bilingüisme artificial que coma s'a po-

gut comprovar ath long dera istòria acabe derivant en un procès de substitucion lingüística.

Aguest fenomèn migratòri hè qu'en Catalonha se parlen ara 300 lengües disparières, segon es sues conclusions.

Mès semble que sonque quaranta se mantieràn en Catalonha. Ei un hèt que quan très ua lengua deth sòn parçan era subvieuença ei mès complexa. Ath madeish viatge, tanben ei fòrça generau qu'es immigrants que s'intègren mielhòr son es qu'an es ligasons mès clares damb era sua comunautat d'origina, es que saben qu'an eth sòn lòc en món. Se sabes a on aperties pòs aportar causes, se non, quès ena marginacion. Ara ben, aguestes ligasons non s'an de confóner damb succedanis d'identitats, d'exaltacion d'un folclòr artificial. Açò vò díder qu'es poblacions qu'acaben d'arribar an de saber d'a on vien. S'a un senegalés que ven a Catalonha la consideram francofòn non li deisham espaci entà que pogue aportar arren e, per tant, li serà mès dificil integrar-se. S'eri mantien es

ENTREVISTA

CARME JUNYENT:

"ES COMUNAUTATS QU'ABANDONEN ERA SUA LENGUA AUTOCTÒNA SE VEN ABOCADES ARA MARGINALITAT"

ligacions damb era sua cultura d'origina, plan segur que traparàn eth sòn lòc en país d'acuelhuda.

Er anglés se considere era lengua oficiau deth món, mès açò hè qu'era màger part dera umanitat jògue damb desavantatge pr'amor qu'encara que domine aguesta lengua, non serà jamès en egalitat de condicions respècte as parlants que l'an coma lengua pròpria. Non serie mès just apostar per esperanto?

Efectivament, açò passe. Ei ua manèra de colonizacion. Era idia der esperanto ei fòrça bona, pr'amor que toti seriem en egalitat de condicions, mès es lengües artificiaus non an acabat d'arraïtzar jamès. I a auut d'outes temptatives, mès cap a foncionat. Es normes dessenhades per ua persona son disparières as qu'abracen es parlants, encara non se sap per qué. Dilhèu ua auta solucion serie eth multilingüisme, que non s'aurie d'excludir jamès.

Èm ara mès conscients dera importància des lengües minoritàries?

Donques jo creigui qu'òc. Tostemp m'e consacrat as lengües minoritàries e i a auut un cambi radicaü des des ans setanta enquia ara. Çò que non è tan clar ei eth per qué. Non serie peth hèt que damb es naues migracions ajam mès lengües apròp, perqué per exemple, ara se liegerà ua tèsi doctorau ena Universitat de Barcelona sus es actituds lingüistiques des instituts. S'anализen dus casi fòrça parièrs de centres damb fòrça diversitat. En un des instituts, s'ei plan conscient. I a fòrça respècte per aquestes lengües, se coneishen e s'an trabalhat. En er aute centre, maugrat qu'era diversitat idiomática ei fòrça parièra, es mestres non an cap tipe de consciència. De

hèt, un des mestres compde qu'a escolans que parlen paquistanés, quan eth paquistanés non ei cap lengua.

Es politiques lingüistiques son de besonh entà garantir era subvieuença des lengües minoritàries?

Era gran errança ei voler adoptar eth modèu des lengües dominantes. Pensam que s'ua lengua ei oficiau a de foncionar e non ei plan atau. Es politiques lingüistiques son de besonh, mès ei urgent revisar quines politiques lingüistiques. Es parlants a viatges pensen que s'es govèrns dejà velhen pera lengua, que non les cau preocupar e ua lengua sonque subvieuera se se garantis eth sòn emplec e tanben era sua transmission.

Vos asseguratz que quan se pèrd ua lengua se pèrd plan mès qu'un patrimòni culturau.

Ua lengua ei ua manèra de veir eth món. Totes es lengües complementen era coneishença umana. Se perdem ua lengua, perdem un sistèma d'adaptacion. Açò se ve plan clar en lengües que parlen comunautats que vieuen ena seuva, o en mar. Lòcs, a on ei dificil orientar-se. Aquestes personas an ua lengua que les da elements d'orientacion fixes, coma ua sòrta de bossòla que les permet saber exactament a on son. Quan an abandonat era sua lengua pròpria, tanben an auut d'abandonar eth sòn trabalh tradicionau, pr'amor que se trapauen tan perduts coma en seriem nosati en sòn territòri. D'açò i a estudis especifics en medicina. En es Estats Units, un 25% des medicaments non provien de laboratoris, senon des coneishences des comunautats amenaçadas. Quan perden era lengua, tanben se perderàn aquestes coneishences. Açò se comence a

veir ara. E ei un shinhau tard. En transcors d'aguest sègle un 90% des lengües que coneishem se pòden pèrder. D'aguest percentatge, un 10% correspon a lengües d'enter tres e dètz parlants. Un 40% son lengües que dejà non se transmeten as naues generacions. Er aute 40% correspon a lengües que presenten bèth simptòma de que pòden desaparéisher. E en aguest grop trapam er occitan e eth catalan. Maugrat tot, açò non vò díder qu'agen començat un procès irreversible entara extincion.

Qué podem hèr?

Pensi qu'era unica formula que pòt foncionar ei era coneishença. E açò non vò díder sonque que se coneishe era lengua, senon qu'es parlants si-guen conscients des conseqüències dera mòrt d'ua lengua. Plan segur, se'n siguéssim conscients, continuaríem damb era transmission dera nòsta lengua pròpria entàs nòsti hilhs. I a fòrça comportaments despectius que hèm mau e acaben per hèr pèrder ua lengua. Eth domatge ei qu'ua característica generau a totes es comunautats qu'an perdut era sua lengua ei que an remarcat qué passaue quan dejà ère massa tard e non i auie arren a hèr. E auríem de surveilhar, sonque cau tier compde damb es problèmas d'alcoholisme, violència e marginalitat des comunautats qu'an perdut era sua lengua. Quan non as a on arraïtzar-te te perdes. Ei çò qu'a passat dehòra des granes cuitats. En Colòmbia, per exemple, es indigènes que non an perdut era sua cultura non patissen es problèmas de marginalitat e delinquència que patissen d'outes comunautats deth madeish país. Era lengua a un valor sociu important que t'aprovedís damb un lòc en món.

ETH RIBAGORÇAN E ERA RIBAGÒRÇA, ENA UNIVERSITAT DE LHÈIDA

per Jordi Suïls

Professor de sociolingüística occitana ena
Universitat de Lhèida

FOTOS: ÒSCAR MIRÓN

Entre era val de Benasc e eth cors baish der Éssera, era ribèra der Isàbena, es tèrres deth torn de Graus e de Benavari enquia Açanui, Peralta e Camporrells, eth torn de Pònt de Montanhana, e es vilatges qu'entoren eth cors naut dera Noguèra Ribagorçana e tota era Noguèra de Tòr, i a un domèni lingüistic ample e dispèrs, marcat enes darrèras annades pera pèrta de poblacion, era crisi evidentada deth sector primari e er impass economic. Apuprès, es sòns abitadors partatgen ua cèrta consciéncia d'èster part d'un madeish ambit encara qu'eth nom de Ribagòrça non sigue un tèrme totemp atribuïble ara percepcion populara deth domèni.

I a, podem díder, un vesiatge vist coma complementari (sense desbrembrar es relacions dejà ancianes de parentatge), que podem comprèner per rapòrt a ua istòria longa de camins comuns en transit estacionau dera transumància, enes relacions comercials, ena colaboracion estreta,

per exemple, entre era plana de Les Paüls e era val deth Valiera, o entre aguesta e era val de Benasc o era val deth Ribagorçana, o entre aguestes vals nauts e es planes interiores entre era linha deth Montsec e era sèrra de Sant Gervàs. Complexitat ena simplicitat: en Pirenèu, es relacions non mòstren trincaments d'un cap ar aute, mès qu'an es sòns airaus d'agregacion, de veiculacion, e ad aguestes corresponen, coma resultat naturau,

Detalh dera catedrau de Roda.

Imatges des jornades celebrades ena Univ

uns trèts culturaus e, donques, lingüistics.

Qu'ei plan per aquerò qu'eth ribagorçan, en tot estar un ensemble identificable entath lingüista, se presente coma un amàs de varietats de mau definir ath delà deth nom madeish que les compren: non ei cap ua lengua, non ei cap simplaments un dialècte d'ua lengua; qu'ei era viua representacion d'un pas graduau entre lengües, e mès un ligam qu'un saut, entre er aragonés e eth catalan. Que i a, solide, un ribagorçan apartient ara lengua catalana e un ribagorçan apartient ara lengua aragonesa, e que i a uns airaus de mixtificacion, coma eth cas deth benasqués (ua lengua mixta, se aquerò ei possible).

E encara!: en miei que i trobam era termièra administrativa entre era Catalonha e er Aragon, ua termièra que, a maugrat d'èster dejà ua realitat ena Edat Mejana, non a jamès coïncidit damb ua separacion entre lengües ne entre dialèctes d'ua lengua.

de Lhèida.

Damb aquest encastre de hons, es dies 28 e 29 de noveme aueren lòc ena Universitat de Lhèida es jornades sus eth ribagorçan, damb eth títol de El ribagorçà: nus gordià del Pirineu? Siguec ua propòsta combinada entre cicle de conferéncias damb aportacions científiques e actes paral·lèls entre era academicitat e era divulgacion,

e mostrèc era nauta productivitat científica e culturau (per rapòrt ara sua densitat de populacion) d'aguest domini geografic. Qu'ei de remarcar, tanben, era bona arcuelhuda qu'es jornades aueren entre public universitari o non, damb ua mejana d'assisténcia as actes d'ua quarantea persones.

Es jornades se presentèren coma

un acte des importants ena celebracion der an Coromines, eth centenari deth nashement deth filològ catalan. Sigueren coorganizades pera delegacion en Lhèida der Institut d'Estudis Catalans, eth Departament de Filologia Catalana e Comunicacion dera Universitat de Lhèida, e eth Grop d'Estudis de Lengua e Literatura de Ponent e deth Pirenèu, e aueriren quauques contribucions, a manèra de presentacion braca, en tot mostrar bèri aspèctes introductòris enes airaus d'estudi lingüistic e literari a on i a aportacions enes darrèrs ans. Atau ei que dues contribucions tractèren dera qüestion dera variacion dialectau (Jordi Suïls sus aspèctes sintactics deth naut ribagorçan; Javier Giralt sus morfosintaxi en baish ribagorçan), dues tractèren der estudi dera toponímia (Albert Turull sus es aspèctes generaus dera toponímia pirenenca; Xavier Terrado e eth sòn equip de recèrca –Carlos Rizos, Glòria Francino e Ana Bordes- damb es recuelhs de toponímia en diuersi endrets: Campo, Areny, Pont de Suert, val de Boí, Vilaller... Cau remarcar era preséncia d'Amàlia Enseñat, qu'ei ena fase darrèra dera redaccion dera sua tèsi sus eth ribagorçan dera val der Isàbena), dues der estudi dera literatura (Hèctor Moret sus era literatura popular; Xavier Macià sus era òbra literària d'Anton Navarro), ua auta parlèc d'aspèctes lexicus (José Antonio Saura, en tot completar quauques etimologies que Coromines tracte e que mòstren aspèctes evolutius deth benasqués e der aragonés), e dues que parlèren d'aspèctes sociolingüistics (Xavier Tomás sus era adaptacion dera grafia ath ribagorçan aragonés e Ramon Sistac sus es condicions de partida der enshament deth catalan enes escòles

Ramon Sistac, Antoni Llevot e Óscar Jané heren era presentacion dera revista 'Ripacurtia'.

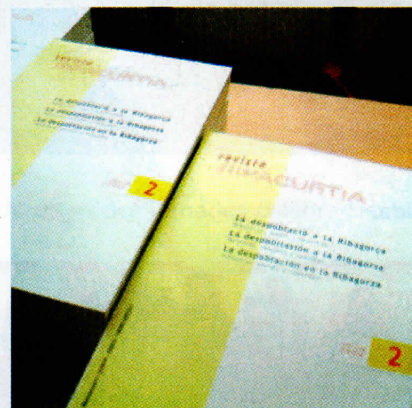
dera Ribagòrça catalana d'administracion aragonesa e dera Franja en generau).

Eth dusau dia, entà meddia, se presentèc eth doble libre Lux mundi, e didem doble pr'amor qu'ei eth resultat deth recueilh de narracions gessudes dera Trobada d'Escriptors a la Vall de Boí, de 2004. Aquera amassada de 2004 iniciaue un nauèth format de çò qu'auien estat es conegudes amassades d'escrivans en Pirinèu. Ara, es amassades se hèn dobles e itinerantes: dobla amassada d'escrivans catalans e bascos, 2004 en Catalonha-2005 en Euskal Herria (dempús vierà er aparelhament damb es aragonesi, dempús damb es occitans). De cada amassada n'a de gèsser un recueilh de narracions en dobla edicion, des quaus era de 2004 ei era prumèra, en catalan e basco.

Era tarde d'aqueth dusau dia siguec aucupada per audiòvisuau Transhumants, un excellent document filmografic qu'ei resultat deth prètzhet de recèrca d'Elisabet Nadal, que trabalhe en ua tèsi de doctorat sus es pastors dera Nauta Ribagòrça que hèn encara a pè eth sòn trajècte de transumància. Coma bona coneishedora deth mon des pastors (hilha de Taüll, a on demore, ac a viscut en casa), Nadal mos mòstre eth costat uman des

òmes que passen tot er an ath costat de sues oelhes. Eth document mos hè a comprèner que, a maugrat de qu'era transumància a pè supòse un estauvi en moneda per rapòrt ath transpòrt en camions, es dificultats deth trajècte (especialments eth pòc respècte des administracions e des pagesi pes camins qu'es ramades an de seguir) non ajuden bric a mantier viua aguesta practica.

Aqueth madeish ser siguec presentada, ena Bibliotèca Publica de Lhèida, era revista Ripacurtia, ua publicacion annau que ges der intens trabalh deth Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib), ua joena associacion que hè ua importanta contribucion a dinamizar era vida (e era identitat) culturau ribagorçana, e tanben ara discussion sus es politiques de desenvolupament economic basades mès que mès en torisme (que trabalhe, per exemple, en ua relacion estreta damb era associacion palharsa Rurbans o eth Bloc per la Vall -dera val de Boí-). Mès non dèishe d'estar ua associacion mercada pera voluntat de rigorositat, e donques Ripacurtia qu'ei sustot ua publicacion scientifica d'un naut interès. Era presentacion siguec portada per Antoni Llevot, ribagorçan tanben, e delegat deth departament de Cultura dera Generalitat en Lhèida, Ramon Sis-

Era revista 'Ripacurtia'.

tac, membre deth CERib e president dera sua seccion de lingüistica, e Óscar Jané (director dera revista e membre fòrça actiu deth CERib). I seguic un tast de productes alimentaris ribagorçans, que servic entà poder sopar agradablaments e poder anar entath darrèr des actes tot d'un còp.

Er acabament des jornades siguec era net deth dia 29 en cafè deth Teatre de l'Escorxador de Lhèida, damb ua lectura dramatizada dera correspondència de Joan Coromines en exilh, pera companhia La maleta portàtil, dirigida per Albert Coromines (nebot deth filològ). Siguec un parat entà barrar es actes damb era conversa ath torn d'ua taula e ues bières...

DICCIONARI

Airau: àrea, zona.

Apartier: pertànyer.

Aperar: anomenar, cridar.

Aquerò: allò, això.

Arcuelhuda, arcuélher: acolliment, acollir.

Arren: res.

Atau: així.

Ath delà: a més.

Aumens: almenys.

Bèth temps a: fa temps

Bric: gens.

Cadea: cadena.

Corbir: cobrir.

Demorar: viure, estar-se (en un lloc), quedar (restar).

Eth/er, era, es: el, la, els/les (es fonen amb les preposicions, així *entath*: per al, cap al).

Entà: per a, cap a; **entà vedé'c:** per a veure-ho.

Enténer: sentir.

Hons: fons.

I a més d'un sègle: fa més d'un segle.

Laguens: dins.

Lèu: aviat, quasi (*qu'ei parlada lèu en tot eth departament*: es parla quasi a tot el dep.).

Malaisit, -da: difícil, de mal fer.

Mès: més, però/sinó (*non ei cap parlada en un departament, mès en mès d'ua trentea*: no es parla només en un departament, sinó en més d'una trentena).

Non... que...: només (*non servís tà comunicar qu'en aquera vath*: només serveix per a comunicar en aquella vall).

Pèrta: pèrdua.

Prètzhet: tasca.

Quauque, quauqua, quauqui...: algun, alguna, alguns...

Que: en alguns casos no té traducció i només indica afirmació, així *que i a un arramat de lengües*: hi ha una bona colla de llengües.

Revirar: traduir.

Ser: vespre.

Soent: sovint.

Sonque: només, així *non existís sonque en...*: només existeix a... ; pas sonque: no només.

Termièra: frontera, límit.

Totun: de tota manera, tanmateix.

Segre 93.4 FM
ràdio

100%
ràdio

100%
teua

100%
d'aquí